

EIROPAS SAVIENĪBA UN TĀS TIRDZNICĪBAS PARTNERI

ES jau gadiem ilgi cenšas samazināt darbietilpīgu un zemas vērtības produktu ražošanu, lai specializētos augstākas vērtības zīmola preču ražošanā. ES, ko raksturo atvērta ekonomika un kas ir arī viena no Pasaules Tirdzniecības organizācijas (PTO) dibinātājām un svarīga tās dalībniece, būtiska loma ir tirdzniecībai. Turklāt to šķēršļu pārvarēšanai, kuri apgrūtina tirdzniecību, un nolūkā nodrošināt vienlīdzīgu konkurences apstākļus saviem uzņēmumiem Savienība ved sarunas par vairāku brīvās tirdzniecības nolīgumu (BTN) noslēgšanu.

JURIDISKAIS PAMATS

[Līguma par Eiropas Savienības darbību](#) 207. pantā ir paredzēta kopējā tirdzniecības politika, kas ir Eiropas Savienības ekskluzīva kompetence.

ES CENTRĀLĀ POZĪCIJA

ES, Ķīna un Amerikas Savienotās Valstis ir pasaules [lielākās ekonomikas](#), kas 2023. gadā attiecīgi veidoja aptuveni 17,5 %, 17 % un 25,7 % no pasaules iekšzemes kopprodukta (IKP). Ņemot vērā ES IKP (aptuveni 17 triljoni EUR) un tās atvērto tirgu, tai ir bijusi svarīga loma globālās tirdzniecības sistēmas veidošanā, tostarp nodrošinot atbalstu PTO. Ekonomikas atvērtība dod ES ievērojamas priekšrocības, jo vairāk nekā 30 miljoni darbvietu ES ir atkarīgas no ārējās tirdzniecības un globālās ekonomikas izaugsme ir sagaidāma galvenokārt ārpus Eiropas. Jauni ekonomikas dalībnieki un tehnoloģiju inovācija, jo īpaši digitalizācija, ir mainījuši starptautiskās tirdzniecības struktūru un modeļus. Mūsdienu globālā ekonomika ir ļoti integrēta, un globālās piegādes ķēdes ir lielā mērā aizstājušas tradicionālo tirdzniecību ar gataviem izstrādājumiem.

Lai gan 2009. gada pasaules finanšu krīze negatīvi ietekmēja ES ekonomikas rādītājus, ES ir spējusi saglabāt salīdzinoši spēcīgu pozīciju preču tirdzniecībā, vienlaikus nostiprinot savu vadošo lomu pakalpojumu tirgū. Covid-19 pandēmija palēnināja ekonomikas izaugsmi un izraisīja diskusiju par rūpniecības pārvietošanu atpakaļ uz Eiropu (turpmāk "repatriācija"). Repatriāciju, visticamāk, selektīvi piemēros kritiski svarīgajās nozarēs, kamēr globālajās piegādes ķēdēs būs vērojama zināma sadrumstalotība preču un pakalpojumu sniedzēju arvien lielākas nošķirtības dēļ.

EIROPAS KOMISIJAS UN EIROPAS PARLAMENTA LOMA

Starptautiskā tirdzniecība bija viena no pirmajām jomām, kurā dalībvalstis nolēma apvienot savu suverenitāti. Tādēļ tās piešķīra Komisijai pilnvaras risināt tirdzniecības jautājumus, tostarp to vārdā vest sarunas par starptautiskiem tirdzniecības nolīgumiem. Citiem vārdiem sakot, ES kā vienots veselums risina sarunas gan par divpusējiem, gan daudzpusējiem tirdzniecības nolīgumiem visu dalībvalstu vārdā. Kā liecina PTO strīdu izšķiršanas sistēmas dati, ES ir spējusi aizstāvēt savas intereses

starptautiskās tirdzniecības strīdos. ES ir izmantojusi arī starptautiskās tirdzniecības instrumentus, lai popularizētu savas vērtības un politiku, un cenšas izplatīt savu regulatīvo praksi visā pasaulē, priekšroku dodot galvenokārt atvērtai un godīgai starptautiskajai tirdzniecības sistēmai.

Ar Lisabonas līgumu 2009. gadā tika paplašināta Parlamenta loma – tas kļuva par vienu no likumdevējiem ar tādām pašām tiesībām kā Padomei jautājumos, kas saistīti ar tirdzniecību un ieguldījumiem. Līgums arī piešķir Parlamenta aktīvāku lomu sarunās par starptautisko tirdzniecības nolīgumu noslēgšanu un to ratificēšanā – tā piekrišana tagad ir obligāta. Tomēr daži tirdzniecības politikas elementi joprojām ir dalībvalstu kompetencē. Eiropas Savienības Tiesa (EST) 2017. gada 16. maijā publicēja atzinumu, kurš ieviesa skaidrību par dalībvalstu un ES kompetenču sadalījumu.

TIRDZNICĪBAS POLITIKA UN ORIENTĀCIJA

Kad šī gadsimta pirmajā desmitgadē PTO daudzpusējās sarunas par Dohas Attīstības programmu nonāca strupceļā, ES bija jārod alternatīvi veidi, kā garantēt labāku piekļuvi trešo valstu tirgiem. Tādēļ tika ieviesti jauna veida visaptveroši BTN, kuros bez tarifu samazinājumiem un preču tirdzniecības ir iekļauti arī citi aspekti. Pirmais šāds jaunā veida BTN tika noslēgts ar Dienvidkoreju, kas pēc tā ratifikācijas Parlamentā oficiāli stājās spēkā 2015. gada decembrī. Jaunās politikas piemēri ir šādi: ES Daudzpusējais tirdzniecības nolīgums ar Peru, Kolumbiju un vēlāk arī ar Ekvadoru (kopš 2016. gada), kurš ir spēkā kopš 2013. gada, Asociācijas nolīgums ar Centrālamerikas valstīm (Honduras, Nikaragva, Panama, Kostarika, Salvadora un Gvatemala), kura tirdzniecības pīlāru sāka provizoriski piemērot no 2013. gada, ES un Kanādas visaptverošais ekonomikas un tirdzniecības nolīgums (CETA), ko provizoriski piemēro no 2017. gada septembra, ES un Singapūras BTN, kurš ir spēkā kopš 2019. gada beigām, un ES un Vjetnamas BTN, kurš ir spēkā kopš 2020. gada vidus. Ekonomisko partnerattiecību nolīgums ar Japānu stājās spēkā 2019. gada 1. februārī. Savienība un Čīle 2023. gada 13. decembrī parakstīja modernizēto ES un Čīles uzlaboto pamatnolīgumu, ko Eiropas Parlaments apstiprināja 2024. gada 29. februārī. ES un Jaunzēlandes brīvās tirdzniecības nolīgumu Eiropas Parlaments apstiprināja 2023. gada 22. novembrī.

Tā kā sarunas ar Amerikas Savienotajām Valstīm par Transatlantisko tirdzniecības un investīciju partnerību (TTIP) tika apturētas 2016. gadā, ES koncentrējās uz nolīgumiem ar Amerikas Savienotajām Valstīm tādās konkrētās jomās kā rūpniecības preču tarifi un atbilstības novērtēšana. Sarunas par tirdzniecības nolīgumu ar Mercosur dibinātājvalstīm tika pabeigtas 2019. gadā, bet nolīguma projekts vēl nav ratificēts. ES ir sākusi sarunas arī par BTN ar Indonēziju, Tunisiju, Filipīnām un Austrāliju. Sarunas ar Indiju tika atjaunotas 2021. gadā un ar Taizemi – 2023. gadā, bet ar Malaiziju tās tiks atjaunotas, tiklīdz apstākļi būs tam labvēlīgi.

Covid-19 pandēmija 2020. un 2021. gadā būtiski samazināja starptautisko preču tirdzniecību, tostarp ES tirdzniecību ar tās galvenajiem tirdzniecības partneriem. Nepamatotais un neprovocētais Krievijas karš pret Ukrainu ir ietekmējis enerģijas un pārtikas tirgus.

2021. gada februārī Komisija nāca klajā ar paziņojumu "Tirdzniecības politikas pārskatīšana (TPR) – [atvērta, ilgtspējīga un pārlicinoša tirdzniecības politika](#)", kurā

nosaka tirdzniecības politikas virzienu līdz 2030. gadam. TPR ir 2015. gada stratēģijas "Tirdzniecība visiem" turpinājums un atspoguļo kopš tā laika notikušās ģeopolitiskās pārmaiņas, papildus labi zināmajiem jēdzieniem "taisnīgums" un "ilgtspēja" iekļaujot arī tādus jēdzienus kā "pašpārliecība" un "noturība". Tās mērķis ir panākt, lai tirdzniecības politika risinātu pašreizējās problēmas un veicinātu zaļo un digitālo pārkārtošanos, izmantojot atvērtu stratēģisko autonomiju.

GALVENIE ES TIRDZNIECĪBAS PARTNERI

Eiropa ir pasaulē lielākā rūpniecības preču un pakalpojumu eksportētāja. Amerikas Savienotās Valstis 2023. gadā bija svarīgākais ES eksporta preču galamērķis (19,7 % no kopējā apjoma), otrajā vietā bija Apvienotā Karaliste (13 %), kas apsteidza Ķīnu (8,8 %). [Citi nozīmīgākie preču tirdzniecības partneri](#) dilstošā secībā 2022. gadā bija Šveice (7 %) un Turcija (4 %).

Pakalpojumu tirdzniecībā 2022. gadā [ES galvenais tirdzniecības partneris bija Amerikas Savienotās Valstis](#), bet nākamās — Apvienotā Karaliste un Šveice.

IEGULDĪJUMI

ES ir pasaulē lielākā ieguldītāja un viena no lielākajām ārvalstu tiešo ieguldījumu (ĀTI) saņēmējām no citām valstīm. Līdz ar Lisabonas līguma stāšanos spēkā 2009. gadā ES savu ekskluzīvo kompetenci starptautiskās tirdzniecības jautājumos ir vēl vairāk paplašinājusi — tagad tā attiecas arī uz ĀTI. Lai precizētu tās konkrēto kompetenci ieguldījumu jomā, Komisija prasīja Eiropas Savienības Tiesai sniegt atzinumu par ES un Singapūras BTN. Tiesas 2017. gada [atzinumā 2/17](#) par ES un Singapūras BTN apstiprināts, ka lielākā daļa ĀTI aspektu ietilpst ES ekskluzīvā kompetencē, taču ir daži izņēmumi, kas skar galvenokārt strīdu izšķiršanu^[1].

Daļa kopējos ĀTI pasaulē 2022. gadā (miljardos USD un % no kopējā apjoma)

	Uzkrātie iekšējie ārvalstu tiešie ieguldījumi	Uzkrātie ārējie ārvalstu tiešie ieguldījumi
Pasaulē miljardos USD	44 252.759 (100%)	39 852.940 (100%)
ES	11 170.459 (25.24 %)	12 726.307 (31.9%)
Amerikas Savienotās Valstis	10 461.684 (23.64 %)	8 048.114 (20.19%)
Ķīna	3 822.449 (8.64 %)	2 931.653(7.4%)
Kanāda	1 439.848 (3.25%)	2 033.032(5.1%)
Japāna	225.367 (0.5%)	1 948.555 (4.9%)
AK	2 698.563(6.1%)	2 203.114 (5.5%)

Avots: Eiropas Parlamenta ES ārpolitikas ģenerāldirektorāta aprēķini ir balstīti uz Eiropas Komisijas/Eurostat datiem.

2020. gada decembrī ES kopumā pabeidza sarunas par visaptverošo investīciju nolīgumu (CAI) starp ES un Ķīnu, kas vēl jāratificē. Ieguldījumu aizsardzības nolīgumi ar Singapūru un Vjetnamu tika ratificēti attiecīgi 2019. un 2020. gadā. ES arī sāka sarunas

[1]UNCTAD, [World Investment Report 2023](#) (2003. gada ziņojums par investīcijām pasaulē). Uzkrātie ārējie ārvalstu tiešie ieguldījumi un uzkrātie iekšējie ārvalstu tiešie ieguldījumi (miljonos USD) šajā tabulā ir pārreķināti miljardos USD, un to īpatsvars aprēķināts šādi: (valsts vērtība/kopējā vērtība pasaulē)*100

par ieguldījumu nolīgumu ar Mjanmu un apsvērs iespējas sākt līdzīgas sarunas ar Taivānu un Honkongu. Sarunu sākšana ar Irānu tiks apsvērta pēc tam, kad šī valsts būs pievienojusies PTO. 2020. gada decembrī ES noslēdza arī tirdzniecības un sadarbības nolīgumu ar Apvienoto Karalisti (TSN), kuram Parlaments deva piekrišanu 2021. gada maijā. ES un Apvienotās Karalistes nolīgums paredz nulles tarifus preču tirdzniecībai un attiecas arī uz ieguldījumiem un vairākām citām politikas jomām.

[Sk. arī Eiropas Parlamenta tīmekļa vietni par tirdzniecību un globalizāciju.](#)

Wolfgang Iglér

04/2024